

Кормич Б.А.

*Національний університет «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук
професор кафедри морського та митного права, професор*

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ РЕЖИМУ НАЙБІЛЬШОГО СПРИЯННЯ У МІЖНАРОДНОМУ МИТНОМУ ПРАВІ

Одним з найважливіших інститутів міжнародного митного права, що вплинув на формування структури міжнародно-правових зобов'язань держав щодо застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання є режим найбільшого сприяння (РНБ) (*most favoured nation treatment*). При чому на сьогоднішній день загальний режим найбільшого сприяння, встановлений нормами ст. I ГАТТ є основою всієї системи багатосторонніх торговельних відносин, що сформувалася на сьогоднішній день в рамках Світової організації торгівлі, та є невід'ємним елементом забезпечення виконання поступок та зобов'язань членів цієї організації. Все це обумовлює велику актуальність вивчення питань, пов'язаних з генезисом режиму найбільшого сприяння та його основними функціями та завданнями.

Різні аспекти даної проблематики вже ставали об'єктом досліджень таких фахівців-юристів, як Мальський О.М., Покрещук О.О., Шишаев А.И. Ягольник А.М. та ряду інших. Але, дані дослідження в більшій мірі розглядали даний режим в контексті угод СОТ. В той же час для правильного розуміння функцій РНБ слід проаналізувати основні етапи його становлення та відповідні зміни його форм та функцій.

В загальному вигляді режим найбільшого сприяння представляє собою вид зовнішньоторговельного режиму держави який передбачає певні пільги та переваги порівняно із загальними правилами, що регулюють імпорт та експорт.

Спочатку відповідні положення міжнародних угод містили перелік конкретних пільг та привілеїв, які гарантувалися однією стороною іншій. Але така форма була не дуже зручною, оскільки час від часу виникала необхідність переукладання подібних угод з метою конкретизації або розширення таких пільг. Крім того, кожна окрема угода могла містити зовсім різні і за видами, і за обсягом пільги, що створювало дискримінацію в залежності від країни походження товару та робило систему справлянням мит занадто складною. Ці обставини обумовили необхідність пошуку юридичної конструкції, яка б дозволила уніфікувати митні пільги та привілеї, що надаються країною іншим

торгівельним партнерам, та дозволила б швидко змінювати обсяг та характер цих пільг без переукладання значної кількості міжнародних угод. Найбільш оптимальною формою реалізації цих завдань виявилася така юридична конструкція, як правовий режим, коли предметом міжнародної угоди виступали не конкретні пільги, а сукупність правил, що складають пільговий режим, якими діють на момент укладання угоди, так і такі, що можуть бути встановлені у майбутньому.

За час свого існування режим найбільшого сприяння зазнав цілого ряду трансформацій, які стосувалися і обсягу та характеру пільг, і юридичної конструкції даного режиму.

Перший етап (XI–XVII ст.) пов'язаний із формуванням системи митних пільг та преференцій, які надавалися не лише сусіднім державам, але й окремим містам, територіям та традиційним торговельним партнерам. Характерною особливістю подібних пільг

був їх односторонній характер, за якого вони надавалися без будь-якої умови надання зустрічних аналогічних пільг іншою стороною.

У XVIII ст. у міжнародні угоди запроваджується сам термін «режим найбільшого сприяння», який починаю базуватися на принципах взаємності і полягає у тому, що обидві сторони надають еквівалентні пільги одна іншій.

Наступний, третій етап, характеризується домінуванням у міжнародних угодах так званого «умовного режиму найбільшого сприяння», запровадженого США, та охоплює період з 1825 по 1860 рр. Даний вид РНБ передбачав можливість поширення на країни, з якими підписані подібні угоди, будь-яких нових пільг та поступок, але не автоматично, а лише за умови надання ними еквівалентної компенсації. Тобто пільги надаються не автоматично (безумовно), а під певною умовою.

Наступний, четвертий етап розвитку режиму найбільшого сприяння розпочався у 1860 р. підписанням торговельної угоди між Францією та Великобританією. Ця угода базувалася на безумовному режимі найбільшого сприяння який відтоді стає невід'ємним елементом політики вільної торгівлі та основою розвитку системи міжнародної торгівлі аж до Першої Світової війни.

П'ятий етап охоплює період з 1918 р. по 1929 р. і характеризується, насамперед, широким запровадженням принципу взаємності у наданні двосторонніх поступок, запровадженням так званих «мінімальних тарифів» та диференціацією обсягів поступок по видах мит та групам товарів. Це робило систему дуже складною та створювало дискримінацію між окремими країнами.

Починаючи з 1929 р. і до початку Другої Світової війни (шостий етап) у митній політиці більшості країн відбувся різкий ухил в бік протекціонізму, що практично зводило нанівець всі переваги режиму найбільшого сприяння. Разом із зростанням ставок митних тарифів до найвищого у XX ст. рівня, запроваджувалася ціла низка нетарифних заходів, дискримінаційні положення включалися до торговельних угод тощо. Таким чином положення щодо режиму найбільшого сприяння, залишаючись у міжнародних угодах, носило фактично декларативний характер.

Нарешті, логічним завершенням процесу формування сучасного типу режиму найбільшого сприяння стало підписання Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р. Встановлення норми щодо загального безумовного режиму найбільшого сприяння в

статті І ГАТТ-47 стало запорукою лібералізації торгівлі та створення сучасної багатосторонньої торговельної системи, що спрямована на максимальну відкритість ринків країн та усунення дискримінації між товарами походженням з різних країн. Основним призначенням даного режиму в рамках ГАТТ є створення умов, за яких надання переваг товарам походженням або призначенням для окремих країн (з урахуванням певних виключень) є неможливим, оскільки такі переваги автоматично розповсюджуються на аналогічні товари інших країн-членів СОТ. Конструкція безумовного РНБ, встановлена ГАТТ, набула на сьогоднішній день визнання більш ніж 150 країнами Світу та виступає загальним стандартом зовнішньоторговельного режиму.